

„Cytochromy sinicowe – struktura a właściwości”

Paweł Zatwarnicki

Streszczenie pracy doktorskiej

W komórkach organizmów fotosyntezujących obecność mobilnych przenośników elektronów umożliwia oddziaływanie pomiędzy kluczowymi kompleksami błonowymi aparatu fotosyntetycznego. W obrębie dwuwarstwy fosfolipidowej, za transport elektronów pomiędzy fotosystemem II a kompleksem cytochromów b_6f odpowiadają cząsteczki plastochinonu. W lumen tylakoidów, pomiędzy kompleksem cytochromów b_6f a fotosystemem I, elektrony transportowane są przez metaloproteiny: cytochrom c_6 i/lub plastocyjaninę. Cykl przepływu elektronów rozpoczyna się, gdy elektron przekazywany jest z cytochromu f (będącego częścią kompleksu b_6f) na utlenioną formę metaloprotein (cytochrom c_6 związany z kationem Fe^{3+} lub plastocyjaninę związaną z kationem Cu^{2+}). W rezultacie powstaje zredukowany nośnik elektronów, który w lumen przemieszcza się w stronę fotosystemu I. Cykl przepływu elektronów zamyka się, gdy elektron przekazywany jest z metaloproteiny na fotoutleniony dimer cząsteczek chlorofilu P700⁺.

Fotosyntetyczny transport elektronów to nie jedyna funkcja sinicowych cytochromów c_6 oraz plastocyjaniny. W obrębie błon tylakoidów, fotosyntetyczny i oddechowy łańcuch transportu elektronów fizycznie nakładają się ze sobą. Analogiczne kompleksy białkowe zlokalizowane w błonach cytoplazmatycznych są z kolei odpowiedzialne wyłącznie za oddechowy łańcuch transportu elektronów. Tym samym, kompleks cytochromów b_6f , pula chinonów oraz cytochrom c_6 zostały uznane za elementy wspólne sinicowych procesów oddychania i fotosyntezy. Trzecim procesem, w który zaangażowane są sinicowe cytochromy c_6 , to proces anoksygeniczej fotosyntezy, gdzie źródłem elektronów jest siarkowodór. W procesie tym, cytochrom c_6 przenosi elektrony z puli chinonów na centra żelazowo-siarkowe w procesie anaerobowego utleniania siarczków.

Pomijając dość dobrze poznaną i scharakteryzowaną grupę cytochromów c_6 , w genomach wielu gatunków sinic można odnaleźć sekwencje kodujące cytochromy podobne do c_6 (*ang.* cytochromes c_6 -like). W przeciwieństwie do klasycznych cytochromów c_6 , cytochromy te są grupą białek o nieznannej funkcji i słabo określonych właściwościach.

Badania prowadzone w ciągu ostatnich lat w Zakładzie Biofizyki doprowadziły do wyodrębnienia dwóch nowych grup cytochromów podobnych do c_6 . W związku z wcześniejszym odkryciem roślinnych cytochromów c_{6A} , grupy te nazwano analogicznie c_{6B} oraz c_{6C} . Chloroplastowe cytochromy c_{6A} są dość blisko spokrewnione z rodziną sinicowych cytochromów c_{6B} . Geny kodujące cytochromy c_{6B} obecne są głównie w genomach gatunków morskich sinic niezdolnych do wiązania azotu - *Prochlorococcus* oraz *Synechococcus*. Z kolei sinice wiążące azot, jednokomórkowe bądź wytwarzające heterocysty, często zawierają w genomach sekwencje kodujące cytochromy z grupy c_{6C} . Ciekawym wyjątkiem w tej grupie jest cytochrom PetJ2 z sinicy *Synechococcus sp. PCC 7002*, nie posiadającej genów *nif*.

Obecność genów kodujących cytochromy podobne do c_6 w genomach wielu sinic daje podstawy do rozszerzenia hipotez dotyczących funkcji tychże białek w procesach biochemicznych komórek sinicowych. Różnorodność gatunkowa sinic posiadających geny cytochromów podobnych do c_6 wskazuje, że ta rodzina białek pojawiła się stosunkowo wcześnie w historii ewolucji sinic. W porównaniu do ogromu prac naukowych traktujących o cytochromach w ogóle, cytochromy podobne do c_6 są niemalże niezauważalne w literaturze. W związku z powyższym, autor tej rozprawy podczas pracy doktorskiej podjął się prac mających na celu poszerzenie wiedzy dotyczącej cytochromów c_6 , a w szczególności cytochromów podobnych do c_6 . Celem nadrzędnym było uzyskanie struktur krystalograficznych tychże cytochromów i odniesienie ich do podstawowych właściwości biochemicznych.

Praca ta jest poświęcona w dużej mierze trzem cytochromom: PetJ1 (przedstawiciel rodziny cytochromów c_6), PetJ2 (przedstawiciel rodziny cytochromów c_{6C}) z *Synechococcus sp. PCC 7002* oraz cytochromowi c_{6B} z *Synechococcus sp. WH 8102*.

Pierwszy projekt składający się na ogół pracy doktorskiej dotyczył określenia funkcji unikalnej dla sinicowych cytochromów c_6 pętli K₄₄-S₄₉, zlokalizowanej pomiędzy II. a III. helisą α cytochromu PetJ1 z *Synechococcus sp.* PCC 7002. Transformacja komórek sinicowych genem *petJ1* z usuniętą sekwencją kodującą unikalną pętlę pokazała, że komórki sinicy nie są w stanie prawidłowo funkcjonować, jeśli z cytochromu PetJ1 usunięta zostanie pętla K₄₄-S₄₉. Stosując ekspresję heterologiczną w komórkach *E. coli* uzyskano cytochrom PetJ1 dl6 – z usuniętą pętlą. Dalsza badania pozwoliły określić wpływ pętli na właściwości biochemiczne. Usunięcie pętli skutkuje spadkiem potencjału redoks z +333.4 mV (typ dziki PetJ1) do +235.8 mV (mutant delecyjny PetJ1 dl6). Bez istotnych zmian pozostał za to punkt izoelektryczny oraz właściwości spektralne (absorbancja w zakresie UV-Vis). Pomimo wielu prób, nie udało się uzyskać kryształów białkowych, które mogłyby być wykorzystane do rozwiązania struktury krystalograficznej i dalej – do rzetelnego wyjaśnienia funkcji unikalnej pętli.

Kolejnym elementem pracy doktorskiej było porównanie struktur i właściwości cytochromu PetJ1 *Synechococcus sp.* PCC 7002 z jego mutantem punktowym PetJ1 Q57V. Badania pokazały, że zamiana glutaminy na walinę w obrębie kieszeni hemowej (pozycja 57) skutkuje znaczącym obniżeniem potencjału redoks: z +333.4 mV (typ dziki PetJ1) do +239.4 mV (PetJ1 Q57). Dodatkowo zaobserwowano efekt batochromowy (przesunięcie maksimum absorpcji pasma α zredukowanego cytochromu w stronę światła czerwonego: z 553.2 nm do 555.9 nm). Bez zmian pozostał punkt izoelektryczny. Rozwiązanie struktury krystalograficznej mutantu PetJ1 Q57V (PDB:4EID, rozdzielczość 1.13 Å) i porównanie go ze strukturą cytochromu PetJ1 typu dzikiego pozwoliło na wyjaśnienie natury tych zmian.

Trzeci element pracy doktorskiej to porównania struktur i właściwości cytochromu PetJ2 *Synechococcus sp.* PCC 7002 oraz jego mutantu punkowego PetJ2 L50Q. W tym przypadku potwierdzono ponownie, że obecność reszty aminokwasowej z polarnym łańcuchem bocznym w obrębie kieszeni hemowej ma istotny wpływ na właściwości biochemiczne. Zamiana hydrofobowego łańcucha bocznego leucyny na hydrofilowy łańcuch glutaminy w pozycji 50 cytochromu PetJ2 skutkuje podniesieniem potencjału redoks ze +150.2 mV do +202.9 mV. Obserwuje się też efekt hipsochromowy (przesunięcie maksimum absorpcji pasma α zredukowanego

cytochromu w stronę światła czerwonego: PetJ2 WT: 556,1 nm; PetJ2 L50Q: 553,5 nm). Dalsze prace umożliwiły rozwiązanie struktur krystalograficznych cytochromu PetJ2 typu dzikiego (PDB: 4EIE, rozdzielczość 1.03 Å) oraz mutantu punktowego L50Q (PDB:4EIF, rozdzielczość 1.04 Å). Porównanie struktur pokazało, że mutacja punktowa nie wpływa na ogólną strukturę trzeciorzędową, a jedynie na sieć oddziaływań wodorowych w obrębie kieszeni hemowej, co tłumaczy zmiany właściwości biochemicznych. Struktury cytochromu PetJ2 typu dzikiego oraz mutantu punktowego PetJ2 L50Q są pierwszymi strukturami cytochromów c_{6C} opublikowanymi w bazie PDB.

Ostatni, najważniejszy element pracy doktorskiej to określenie właściwości i struktury cytochromu c_{6B} z *Synechococcus* sp. WH 8102. Strukturę tego cytochromu, udokładnioną do rozdzielczości 1.40 Å, zdeponowano w bazie PDB pod kodem dostępu 4KMG. Jest to pierwsza struktura białka z rodziny cytochromów c_{6B} zdeponowana w bazie PDB. Unikalna dla tego cytochromu jest struktura β -spinki, obecna za III helisą α . Porównanie właściwości tegoż cytochromu z cytochromem PetJ1 *Synechococcus* sp. PCC 7002 pokazało szereg różnic. Zwraca uwagę przede wszystkim niski potencjał redoks: 113.2 mV (PetJ1: 333.4 mV), odmienne właściwości spektralne (maksimum absorpcji pasma α zredukowanego cytochromu przy 557.0 nm) oraz niezwykle wysoki moment dipolowy (1025 D w porównaniu do 204 D cytochromu PetJ1).

Oprócz wspomnianych powyżej głównych elementów pracy doktorskiej, autor podjął się również prób uzyskania struktur krystalograficznych: cytochromu c_M z *Synechococcus* sp. PCC 7002 oraz cytochromu f z *Thermosynechococcus elongatus* BP-1. Mimo wielu prób, dla cytochromu c_M nie udało się wyhodować żadnych kryształów, natomiast dla cytochromu f wyhodowano kryształy w kilku warunkach z których nie udało zarejestrować się danych dyfrakcyjnych.

Część wyników tejże pracy doktorskiej przedstawiono w formie struktur zdeponowanych w bazie PDB (kody dostępu: 4EID, 4EIE, 4EIF, 4KMG), komunikatów zjazdowych (36th Annual Midwest/Southeast Photosynthesis Meeting, Marshall, USA, 10.2010), plakatów (DGK-AK1 Workshop - Diffraction Data Collection Using Synchrotron Radiation, Berlin, Niemcy, 07.2011) oraz publikacji (Zatwarnicki i wsp. „Cytochrome c_{6B} of *Synechococcus* sp. WH 8102 –

Crystal structure and basic properties of novel c_6 -like family representative”, zaakceptowane w BBRC). Pozostałe rezultaty badań są przygotowywane do druku.